עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ב מהלכות שגגות הלכה ז:

כה ב מיי' פ"א מהלכו' שבת הלכה ח ופ"ו מהלכות שגגות הל' יא:

[א] נתכוין [א]להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור לחתוך את התלוש וחתך את המחובר [ב]רבא אמר [ב]פטור אביי אמר חייב רבא אמר פטור דהא לא נתכוון לחתיכה דאיסורא אביי אמר חייב דהא קמיכוין לחתיכה בעלמא אמר רבא מנא אמינא לה [ג]דתניא חומר שבת משאר מצות וחומר שאר מצות משבת חומר שבת משאר מצות שהשבת עשה שתים בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת מה שאין כן בשאר מצות וחומר שאר מצות משבת שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב מה שאין כן בשבת: אמר מר חומר שבת משאר מצות שהשבת עשה שתים בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת מה שאין כן בשאר מצות היכי דמי אילימא דעבד קצירה וטחינה דכוותה גבי שאר מצות אכל חלב ודם הכא תרתי מיחייב והכא תרתי מיחייב אלא שאר מצות דלא מיחייב אלא חדא היכי דמי דאכל חלב וחלב דכוותה גבי שבת דעבד קצירה וקצירה הכא חדא מיחייב והכא חדא מיחייב לעולם דעבד קצירה וטחינה ומאי מה שאין כן בשאר מצות אע"ז וכדרבי אמי [ד]דא"ר אמי זיבח וקיטר וניסך בהעלמה אחת אינו חייב אלא אחת במאי אוקימתא בע"ז אימא סיפא חומר בשאר מצות שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב מה שאין כן בשבת [ה]האי שגג בלא מתכוין דע"ז היכי דמי אילימא כסבור בית הכנסת הוא והשתחוה לה הרי לבו לשמים ואלא [ו]דחזי אנדרטא וסגיד לה היכי דמי אי דקבלה עליה באלוה מזיד הוא ואי דלא קבלה עליה באלוה לאו כלום הוא אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי [ז]דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר אלא באומר מותר משא"כ בשבת דפטור לגמרי ע"כ לא בעא מיני' רבא מרב נחמן אלא אי לחיובי חדא אי לחיובי תרתי אבל מפטרי לגמרי לא

אלא

רש"י

נתכוין להגביה את התלוש. כגון דנפל סכין בערוגת הירק ונתכוין להגביהו: **וחתך את המחובר פטור.** דכתיב אשר חטא בה (ו) ודרשינן בכריתות (ז) פרט למתעסק בדבר אחר ועשה דבר זה. ושוגג היכי דמי כגון שנתכוין לכך אבל שגג דסבר שאין היום שבת או סבר שמלאכה זו מותרת וזה מתעסק בהגבהה היה ולא בחתיכה: **דהא לא איכוין אחתיכה דאיסורא.** בשגגת שבת או בשגגת מלאכות אלא מתעסק בחתיכת היתר הוה שיודע שהוא שבת ויודע שחתיכת מחובר אסור: **משא"כ בשאר מצות.** כולה מפרש לה ואזיל: **שגג בלא מתכוין.** לקמן מפרש לה: **חלב ודם.** דומיא דטחינה וקצירה שהן שני גופין: **אלא גבי שאר מצות היכי דמי.** לפטור: **כגון חלב וחלב.** בהעלם אחד: **דרבי אמי.** במסכת סנהדרין בפרק ד' מיתות (ט) יליף למילתיה מקרא דאין חילוק חטאות לעכו"ס: **והשתחוה לה.** והיינו שגג שהיא ע"ז בלא מתכוין שלא נתכוין להשתחוות לע"ז: **הרי לבו לשמים.** ומה חיוב יש כאן אפי' ידע שהוא בית ע"ז והשתחוה בו (י) לשמים אין חיוב כאן: **אנדרטא.** צורת המלך שעושין לכבוד המלך והשתחוה לה ולא לשם אלהות: **מאהבה ומיראה.** מאהבת אדם או מיראת אדם השתחוה לע"ז. וקרי ליה שוגג בלא מתכוין כלומר שגג בהכי דסבור כיון דאין מתכוין לבו לאלהות מותר: **אלא באומר מותר.** כגון גר שנתגייר בין הנכרים כסבור שאין ע"ז בתורה וקרי ליה שגג בלא מתכוין: **דפטור לגמרי.** בתמיה: **עד כאן לא קבעי מיניה רבא מרב נחמן.** העלם זה וזה בידו מהו לעיל בפירקין (דף ע:) דהיינו אומר מותר דאמר אין שבת בתורה היינו העלם זה וזה:

תוספות

נתכוין להגביה את התלוש. פירש בקונטרס כגון סכין מוטל בערוגת ירק ונתכוין להגביה וחתך את המחובר א"כ הא דפליגי בנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר היינו לחתוך תלוש (א) וחתך מחובר אחר אבל לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר משמע דחייב לכ"ע וקשה לר"ת דבסוף פ' ספק אכל (כריתות יט:) אמר שמואל המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה בשבת פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה ומוכח התם דאפילו בנתכוין ללקוט תאנה זו וליקט תאנה אחרת פטר שמואל ולקמן בפרק הזורק (דף צז:) פטר (ב) רבא נתכוין לזרוק ארבע וזרק שמנה כי לא אמר כל מקום שתרצה תנוח וכל שכן בנתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר דלא נעשה כלל רצונו או נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דפטור ונראה לר"ת דהכא איירי בנתכוין לחתוך תלוש ונמצא שהוא מחובר וחותך מה שהיה מתכוין אלא שלא היה יודע שהיה מחובר ופליגי אביי ורבא בקרא דאשר חטא בה דמוקי ליה רבי אליעזר בפרק ספק אכל (שם יט:) פרט למתעסק והכי איתא התם בהדיא דקאמר עלה לרבא משכחת לה שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר לאביי שנתכוין להגביה את התלוש כו' ושמואל דפטר מטעם מלאכת מחשבת היינו בנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דלא נעשה מחשבתו והשתא אתי שפיר דקאמר (ג) לקמן דמפרש שגג בלא מתכוין דשאר מצות היכי דמי כגון דסבור שומן הוא ואכלו דהיינו ממש דומיא דשבת לפר"ת:

הניחא לאביי דאמר חייב. פי' הניחא לאביי בהא דמשכחת גבי ע"ז שגג בלא מתכוין אבל מ"מ גם לאביי לא מיתוקמא ברייתא שפיר בהכי דהא אם חלל שבת מאהבה ומיראה נמי חייב ולהכי איצטריך בסמוך לאוקמא אליבא דאביי שגג בלא מתכוין ה"ד דסבור רוק הוא ובלעו:

עד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן כו'. וא"ת אמאי לא מייתי מתני' דהשוכח עיקר שבת דאינו חייב אלא אחת ולא הוי פטור לגמרי וי"ל דניחא ליה לאתויי מרבא דמספקא ליה בהעלם זה וזה דדילמא אפי' תרתי מיחייב דכי אוקי הכא באומר מותר היינו בנתעלמה ממנו לפי שעה דהיינו דומיא דהעלם זה וזה בידו כדפי' לעיל דאם לא נודע לו מעולם איסור ע"ז אינו ישראל כלל כיון שמודה בע"ז דדוחק להעמיד בתינוק שנשבה לבין העכו"ס:

רבא אמר פטור. ואם תאמר והא אמר בפרק בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד.) דע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים יהרג ואל יעבור אם כן אפילו לא מקבל ליה חייב ואין לומר דרבא לטעמיה דאמר במס' ע"ז בפרק ר' ישמעאל (דף נד.) דאפילו בע"ז בצינעא וחי בהם ולא שימות בהם והא דקאמר רבא בפ"ב דכתובות (דף יט.) גבי עדים שאמרו להם חתמו שקר כו' שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים ה"פ אפילו מאן דמחמיר לא מחמיר אלא בע"ז ג"ע ושפיכות דמים דאם כן דטעמא דרבא דפטר הוי משום הכי מאי מייתי אביי בפ' ד' מיתות (סנהדרין סא:) מכמה ברייתות לימא דאתיא כמ"ד בפרק בן סורר (שם עד.) יהרג ואל יעבור דפלוגתא דתנאי היא וי"ל דסבר רבא דאפי' למ"ד דחייב למסור את עצמו אם לא מסר עצמו לא מיחייב מיתה בבית דין וקשה לרשב"א דאמר רבא במסכת ע"ז (ל) הכל היו בכלל לא תעבדם כשפרט לך הכתוב וחי בהם יצא אונס משמע דלא מפיק אלא אונס מיתה אבל שאר אונסין הוו בכלל לא תעבדם וחייב (א) והכא פטור אפי' מאהבה דליכא אונס מיתה וי"מ דההיא דאמר יהרג ואל יעבור היינו בסתם אע"ג דלא מקבל עליה לאלוה אבל הכא במפרש דקעביד מאהבה ומיראה אי נמי אפילו בסתם ובע"ז שהכל אין עובדין אותה אלא מאהבה ומיראה דומיא דהמן דמייתי עלה התם להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם כמותך יכול אפי' נעבד כהמן ת"ל לא תעבדם [וקאמר רבא כהמן ולא כהמן דאילו התם מיראה והכא לאו מיראה] ומההיא גופא נמי יש לדקדק דחייב אע"ג דלא קבל עליה באלוה דמשמע דאסר נעבד כהמן דומיא לאדם שכמותך דשרי והיינו בלא קיבלו עליו באלוה ועוד דאמר בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף ס:) הפוער עצמו לפעור זו היא עבודתו אע"ג דקא מכוין לבזויא הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו אע"ג דקא מכוין למירגמיה אלמא דחייב אע"פ שאין מקבל עליו באלוה ומיהו יש לפרש אע"ג דקא מכוין לעבודה דרך בזיון ורגימה זו והא דלא דמי ראיות דאביי בעובד מאהבה ומיראה סתם משום דסתם עובד כמדעתו דמי וא"ת ולמאי דפטר רבא אמאי לא השתחוה מרדכי להמן וי"ל כדאמרינן במדרש ששתי צורות היו על לבו ועוד משום קידוש השם כדאשכחן בירושלמי במסכת שביעית בפ"ד כגון פפוס ולוליינוס אחיו שנתנו להם מים בזכוכית צבועה ולא קבלו מהם (מ):

באומר מותר. והא דממעטינן בפ"ב דמכות (דף ז: ושם) בשגגה פרט לאומר מותר שאני גבי גלות דטובא בשגגה כתיבי התם ולהכי נמי אמר בסוף פ"ב דב"ק (דף כו: ושם) היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם לענין גלות פטור מבשגגה לענין שבת פטור משום דבעינן מלאכת מחשבת והשתא תיפוק ליה דגבי שבת נמי כתיב בשגגה אלא ודאי דוקא גבי גלות ממעטינן משום דכתיבי בשגגה טובא:

אלא

מוסף רש"י

זיבח וקיטר וניסך בהעלמה אחת אינו חייב אלא אחת. וכל עבודותיה כאזהרה אחת הן, לא תעבדם, הלכך אין כאן חלוק מלאכות (סנהדרין סב.). **הרי לבו לשמים.** ולא השתחוה זה לעבודת כוכבים ולא מזיד ולא שוגג הוא אלא לשמים, שהרי לשמים נתכוין, ואפילו היה יודע שזה הבית עבודת כוכבים והוא משתחוה כתוכו לשמים אין כאן עונש, שהרי אף משתחוה לבית הכנסת לא לבית הוא משתחוה אלא למי ששכן שמו עליו (סנהדרין סא: וכעי"ז כריתות ג.). **ואלא דחזי אנדרטי וסגיד ליה.** צורה דמות שהיו רגילין לעשות בדמות המלך וכרוצה לומר משתחוה לו לכבוד המלך, ופעמים שעובדין אותו והוא ראה אחד שהיה נעבד ולא ידע שהוא נעבד והשתחוה לו (סנהדרין שם). **ואי לא קבליה עליה באלוה.** אלא לכבוד המלך השתחוה לו (שם). **לאו כלום הוא.** דהא לא אכוין לשם עבודת כוכבים (שם) דכיון דלא נעשה לשם עבודת כוכבים השתחואה דידיה לאו כלום היא (כריתות ג.).

רב נסים גאון

ואלא מאהבה ומיראה, הניחא לאביי דאמר חייב אלא למאן דאמר פטור מאי איכא למימר. ופלוגתא דאביי ורבא משכחת במסכת סנהדרין (סא:) בפרק ד' מיתות איתמר העובד ע"ז מאהבה ומיראה אביי אמר חייב ורבא אמר פטור. אביי אמר חייב דהא פלחה, רבא אמר פטור דלא קבלה עליה באלוה, אי קיבלה עליה אין ואי לא לא.

רבינו חננאל

איתמר נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר, לכולי עלמא לא מחייב קרבן דהא לא אתכוין למלתא דאית בה איסורא, אלא להגביה בעולם נתכוין, אע"פ שחותך את המחובר לא קרינן ביה נפש כי תחטא בשגגה. ולא הוי חוטא בשגגה אלא מתכוין למעשה מביא לידי חטא, והוא אינו יודע שהוא חטא. אבל אם נתכוון לחתוך את התלוש שהוא מותר ונזדמן לו מחובר וחתכו, רבה אמר פטור דס"ל שאינו קורא ביה נפש כי תחטא בשגגה אלא בזמן שמתכוון לדבר אסור כשיקרא שוגג באיסורו, וזה לא נתכוון אלא לחתיכת תלוש. אביי אמר חייב דהוא מכוון לחתיכה בעלמא ויש בחתיכה איסור. וסבר אביי שאין צריך להתכוון במעשיו לדבר שהוא באיסורו, אלא כל מעשה שיש במינו איסור, אף על פי שלא נתכוון לדבר שיש בה איסור כיון שנזדמן לו דבר איסור הריני קורא בו כי תחטא בשגגה. וכן לענין נתכוון לזרוק שתים וזרק ד', לרבה פטור דהא לא נתכוון לדבר האסור בשגגת איסורו אע"פ שנתכוון למקצת.

מסורת הש"ס

א) כריתות יט., ב) [לקמן תוס' לעיל עג: ד"ה נזרק וכו' עוד לעיל ע: ד"ה טעם ולמ"ש הרא"ש פרק הזהב סי' יט שלא מצינו בכל הגמ' שמקדים רבא לאביי כי אביי מלך קודם רבא ע"ש וכ"כ עוד בספר דיקדוקי א"י יש גורסים הכא אביי אמר וכו' או דל"ל רבה אמר פטור וכו' אמר רבה מנא אמינא לה וכו' וע"ע מ"ש פסחים מח. על הגליון], ג) סנהדרין סב., ד) סנהדרין סב:, ה) שם סא:, ו) [כריתות ג.], ז) שם, ח) [לקמן ד], ט) דף יט:, י) [דף סב.], יא) כפ"ל: לנו., כ) ע"ש בפר"ל רכינה, ל) דף נד., מ) [וע"ע תוספות סנהדרין סא: ד"ה רבא אמר].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה נתכוין וכו' לחתוך תלוש זה וחתך: (ב) בא"ד בפ' הזורק פטר רב אשי נתכוין וכו': (ג) בא"ד והשתא אתי שפיר לקמן כצ"ל ותיבת דקאמר נמחק:

גליון הש"ס

גמ' דחזי אנדרטא. ע' מס' ע"ז דף מ ע"ב תוד"ה ובאנדרטי:

תוס' ישנים

א) וי"ל דכאומר אלי אתה מודה רבא דחייב אפילו מאהבה ומיראה דהיינו קבל עליו באלוה כיון דקאמר אלי אתה אע"פ שאומר כאלוהים ה"פ במס' ע"ז הא בכלל לא תעבדם כשאמר אלי אתה אבל מקטיר לאותם לא הוי בכלל לא תעבדם ומיהו כהנהו דמייתי אביי ה"מ לאוקמי באלי אתה והר"ח ממרן מפרש דע"ז שסבר עבדוהו פ"א לשם ע"ז חייב בה אפי' מאהבה ומיראה:

רבינו חננאל (המשך)

חדא מחייב, ודחינן מאי שאר מצות דקתני ע"ז, והכי קתני חומר בשבת שאם קצר וטחן בהעלם אחד בזדון שבת ושגגת מלאכות חייב שתים, מה שאין כן בע"ז. כי (אם) בע"ז אם זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת וכדר' (יוסי) [אמי]. ודחינן לא מיתוקמא מתניתין בע"ז, דקתני סיפא שגג בלא מתכוון בשאר מצות חייב משא"כ בשבת. שגג בלא מתכוון בע"ז היכי משכחת לה, אי נימא דחזא ע"ז וסבר כי היא בית הכנסת, והשתחוה [לה], כי האי גוונא פטור הוא דהא לבו לשמים. ואלא דחזא אנדרטא וסגיד לה, אי דקבלה עילויה באלוה, מזיד הוא ולאו בר קרבן הוא, ואי לא קבלה עילויה באלוה, כיון דבשוגג השתחוה כנגד האי אנדרטא לא מחייב דהא לא עביד מידי. אלא כגון שהשתחוה לע"ז מאהבה, שראה צורת ע"ז ואהבה. או אדם שהעמיד עצמו ע"ז כהמן והשתחוה לו מאהבה בשגגת אלהים אחרים, פי' שנעלם ממנו שמשתחוה לע"ז מאהבה חייב, או שנעלם ממנו כי אלו העבירות בע"ז מחייב וזה פירוש מאהבה. או מיראה נמי, כגון מי שנתיירא מן הע"ז והשתחוה לו בשגגת אלהים אחרים, או בשגגת

דסבר ליה צריך להתכוון לכל האיסור בשגגת איסור, ולאביי חייב דהא נתכוון לזריקה ונזדמנה לו זריקה אסורה. אמר (רבא) [רבה] מנא אמינא לה דתניא, חומר בשבת משאר מצות, שהשבת עושה שתים בהעלם אחת חייב שתים מה שאין כן בשאר מצות. וחומר שאר מצות, שבשאר מצות שגג בלא מתכוון חייב, משא"כ בשבת שבשבת פטור [בכה"ג] דנתכוין לחתוך את התלוש וכו'. ודייקא הא מתניתא כרבה דאמר נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור דהא לא נתכוין לחתיכה אסורה. ושקלו וטרו בהא דתניא (ואילמא) [דאילימא] קצר וטחן בשבת, כיוצא בו בשאר מצות אכל חלב ודם, הכא שתים מחייב והכא שתים. אלא היכי דמי קצר וחזר וקצר בהעלם אחד, כיוצא בו בשאר מצות אכל חלב וחזר ואכל חלב בהעלם אחד, הכא חדא מחייב והכא

עבירות, דלא הוה ידע כי האי גוונא חייב. אי אמרת כי האי גוונא שגג בלא מתכוון בע"ז חייב, ניחא לאביי דמחייב, דגרסינן בסנהדרין פרק ארבע מיתות דאיתמר העובד ע"ז מאהבה ומיראה כגון המשתחוה מאהבתו לו מיראתו ממנו לאדם הנעבד כהמן [illegible] באלוה. הניחא לאביי אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר. ואמרינן לא משכחת שגג בלא מתכוון בע"ז אלא באומר מותר. [illegible] רבה מרב נחמן העלם זה וזה בידו [illegible] אלא לחיובי חדא או לחיובי תרתי, אבל למפטריה לגמרי לא.